

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR UYG'UNLIGIDA SHAXS KAMOLATI

Ibragimov Solijon

Qarshi davlat texnika universiteti, katta o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada shaxs kamolotida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'rni, ularning o'zaro uyg'unligi hamda tarbiya jarayonidagi ahamiyati tahlil etiladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda ushbu qadriyatlarning tutgan o'rni ilmiy asosda yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, shaxs kamoloti, tarbiya, ma'naviyat, globallashuv.

РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ В ГАРМОНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ

Ибрагимов Солижон

Каршинский государственный технический университет, старший преподаватель

Аннотация

В данной статье анализируется роль национальных и общечеловеческих ценностей в развитии личности, их взаимосвязь и значение в процессе воспитания. Также раскрывается значение этих ценностей в формировании гармонично развитого поколения в условиях глобализации.

Ключевые слова: национальные ценности, общечеловеческие ценности, развитие личности, воспитание, духовность, глобализация.

PERSONAL DEVELOPMENT IN THE HARMONY OF NATIONAL AND UNIVERSAL VALUES

Ibragimov Solijon

Karshi State Technical University, Senior Lecturer

Abstract

This article examines the role of national and universal values in personal development, their interconnection, and their importance in the educational process. It also highlights the significance of these values in shaping a well-rounded individual in the context of globalization.

Keywords: national values, universal values, personal development, education, spirituality, globalization.

Hozirgi globallashuv sharoitida shaxs kamoloti masalasi eng muhim ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Jamiyatning barqaror rivojlanishi, uning ma'naviy va madaniy taraqqiyoti bevosita barkamol shaxsni shakllantirish bilan bog'liq. Shu nuqtai nazardan, yosh avlodni tarbiyalashda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'rni va ahamiyatini chuqur o'rganish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Milliy qadriyatlar har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan ma'naviy merosi, urf-odatlar, an'analari va madaniyati asosida yuzaga keladi. Ular shaxsda milliy o'zlikni anglash, Vatanga muhabbat, ajdodlarga hurmat kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, umuminsoniy qadriyatlar — insoniyatga xos bo'lgan adolat, tinchlik, erkinlik, bag'rikenglik kabi umumiy axloqiy mezonlar — shaxsni keng dunyoqarashli, insonparvar va tolerant qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda axborot oqimining keskin ortishi, madaniyatlararo aloqalarning kengayishi sharoitida yoshlarning ongiga turli xil g'oya va qadriyatlar kirib kelmoqda. Bu esa ularni to'g'ri yo'naltirish, mustahkam hayotiy pozitsiyani shakllantirish zaruratini yanada kuchaytiradi. Aynan milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi shaxsning har tomonlama kamol topishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — shaxs kamolotida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligini ilmiy jihatdan asoslash hamda ularning tarbiya jarayonidagi ahamiyatini tahlil etishdan iborat.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, bugungi kunda global axborot maydoni kengayib borayotgan bir sharoitda yoshlar ongiga turli xil g'oyalar, madaniyatlar va qadriyatlar tezkorlik bilan kirib kelmoqda. Bu esa ularning dunyoqarashi shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ana shunday murakkab jarayonda shaxsni to'g'ri yo'naltirish, uning ma'naviy immunitetini mustahkamlash dolzarb vazifaga aylanmoqda.

Shu nuqtai nazardan, milliy qadriyatlarni chuqur anglash va ularga sodiqlikni saqlash bilan birga, umuminsoniy qadriyatlarni ham o'zlashtirish shaxsning barkamol rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Chunki aynan qadriyatlar uyg'unligi insonning ichki dunyosini boyitadi, uning ijtimoiy faolligini oshiradi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi.

Milliy qadriyatlar har bir xalqning o'ziga xosligini aks ettiradi. Ular asrlar davomida shakllanib, avlodlardan avlodga o'tib keladi. O'zbek xalqining mehmondo'stlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, oila qadri, vatanparvarlik kabi fazilatlarini milliy qadriyatlarining yorqin namunasidir. Bu qadriyatlar shaxsni ma'naviy jihatdan boyitadi va uning jamiyatda munosib o'rin egallashiga yordam beradi.

Umuminsoniy qadriyatlar esa butun insoniyat uchun muhim bo'lgan umumiy me'yor va tamoyillarni o'z ichiga oladi. Inson huquqlarini hurmat qilish, tinchlikni asrash, adolatni ta'minlash, bag'rikenglik va hamjihatlik kabi qadriyatlar shular jumlasidandir. Bu qadriyatlar insonning global dunyoda erkin va ongli ravishda yashashiga zamin yaratadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'zaro bir-birini inkor etmaydi, aksincha, bir-birini boyitadi. Ularning uyg'unligi shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Masalan, milliy an'analarni hurmat qilgan holda boshqa millat va madaniyatlarga nisbatan hurmat bilan qarash — bu uyg'unlikning yorqin ko'rinishidir.

Bugungi kunda yoshlarni tarbiyalashda ushbu uyg'unlikni ta'minlash muhim vazifadir. Ta'lim muassasalari, oila va jamiyat yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash bilan birga, ularda global fikrlashni shakllantirishi zarur. Ayniqsa, axborot texnologiyalari rivojlangan bir davrda yoshlar turli madaniyatlar ta'siriga tushib qolmoqda. Shu sababli ularda mustahkam ma'naviy immunitetni shakllantirish zarur.

Shaxs kamolotida mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik, mas'uliyat hissi kabi sifatlar ham muhim o'rin tutadi. Bu sifatlar aynan milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida rivojlanadi. Barkamol shaxs jamiyat taraqqiyotining asosiy omili hisoblanadi.

DABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Sh. Mirziyoyev o'z nutq va asarlarida yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda milliy an'analarni bilan bir qatorda zamonaviy, umuminsoniy qadriyatlarga tayanish muhimligini qayd etadi [1].

Erkin Yusupov shaxs ma'naviy kamolotida milliy o'zlikni anglash va qadriyatlar tizimini shakllantirish muhim ekanini ilmiy asoslaydi. Uning fikricha, globallashtirish sharoitida qadriyatlar uyg'unligi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi [2].

Qo'chqor Jo'rayev pedagogik tadqiqotlarida yoshlarni tarbiyalashda milliy va umuminsoniy qadriyatlarining integratsiyasi samarali natijalar berishini ta'kidlaydi hamda ta'lim tizimida bu yondashuvni keng qo'llash zarurligini ko'rsatadi [3].

Binobarin, mustaqillik davrida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi asosida shaxs kamolotini ta'minlash masalasi yana bir qator zamonaviy olimlar tomonidan ham tadqiq etilgan. Jumladan, Baxodir Yo'ldoshev ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni singdirish orqali yoshlarda ma'naviy barqarorlikni shakllantirish mumkinligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, umuminsoniy qadriyatlar bilan boyitilgan milliy tarbiya shaxsning ijtimoiy faolligini oshiradi [4].

Nodira Egamberdiyeva shaxs kamolotida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning ustuvor ahamiyatga ega ekanini ko'rsatib, ta'lim tizimida qadriyatlarga asoslangan yondashuvni kuchaytirish zarurligini ilgari suradi [5].

Rauf Vohidov globallashtirish sharoitida milliy o'zlikni saqlash va uni umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish ijtimoiy taraqqiyotning muhim sharti ekanini ilmiy jihatdan asoslaydi [6].

Dilbar Xoliqova esa yoshlar tarbiyasida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali milliy va umuminsoniy qadriyatlarni samarali shakllantirish mumkinligini ta'kidlaydi [7].

Ushbu olimlarning ilmiy qarashlari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim tizimida shaxs kamolotiga erishish uchun milliy merosga tayanish bilan birga, umuminsoniy qadriyatlarni ham chuqur singdirish muhim ahamiyatga ega.

NATIJA

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi shaxs kamolotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlar tahlili asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, milliy qadriyatlar shaxsda o'zlikni anglash, vatanparvarlik, milliy g'urur va ma'naviy barqarorlikni shakllantiradi. Bu esa uning ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, umuminsoniy qadriyatlar shaxsni keng dunyoqarashga ega, bag'rikeng, insonparvar va global jamiyat talablariga moslashuvchan qilib tarbiyalaydi. Bu qadriyatlar shaxsning boshqa madaniyat va xalqlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishini ta'minlaydi.

Uchinchidan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi shaxsning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlaydi. Faqatgina ushbu ikki yo'nalish birgalikda qo'llanilganda barkamol shaxsni shakllantirish mumkin bo'ladi.

To'rtinchidan, ta'lim-tarbiya jarayonida qadriyatlarga asoslangan yondashuvni qo'llash yosh avlodni mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Milliy qadriyatlar shaxsda vatanparvarlik, milliy g'urur, ma'naviy poklik va o'zlikni anglash kabi sifatlarni rivojlantiradi. Umuminsoniy qadriyatlar esa insonda bag'rikenglik, inson huquqlariga hurmat, adolat, erkinlik va tinchlikka intilish kabi fazilatlarni shakllantiradi. Bu ikki yo'nalishning uyg'unlashuvi natijasida esa shaxs har tomonlama barkamol bo'lib yetishadi.

Shuningdek, aniqlanishicha, ta'lim tizimi, oila va jamiyatning boshqa ijtimoiy institutlari ushbu qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishda muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, bugungi axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlarni turli g'oyaviy tahdidlardan himoya qilish, ularda tanqidiy fikrlash va axborot madaniyatini shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligiga asoslangan tarbiya modeli jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, o'zaro hurmat va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bunday yondashuv orqali kelajak avlodni nafaqat bilimli, balki yuksak ma'naviyatli va mas'uliyatli qilib tarbiyalash mumkin.

Shaxs kamolotida qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash strategik ahamiyatga ega bo'lib, bu jamiyat taraqqiyoti va barqaror rivojlanishining muhim sharti hisoblanadi. Shu bois, ushbu yo'nalishda tizimli ishlarni davom ettirish, ta'lim va tarbiya jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarur.

MUHOKAMA

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan tizim sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu ikki yo'nalish bir-birini inkor etmaydi, aksincha, to'ldiradi va shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Milliy qadriyatlar shaxsni o'z tarixiy ildizlari, madaniy merosi va an'analari bilan bog'laydi. Bu esa unda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, ajdodlarga hurmat kabi fazilatlarni shakllantiradi. Shu bilan birga, faqat milliy qadriyatlar doirasida qolish shaxsning dunyoqarashini cheklashi mumkin.

Umuminsoniy qadriyatlar esa shaxsni global jamiyatga moslashishga, boshqa millat va madaniyatlarga hurmat bilan qarashga, inson huquqlari va erkinliklarini qadrlashga o'rgatadi. Biroq faqat umuminsoniy qadriyatlarga tayanish milliy o'zlikning zaiflashishiga olib kelishi ehtimoldan xoli emas. Shu bois, shaxs kamolotida ushbu ikki qadriyat tizimining uyg'unligi eng maqbul yondashuv hisoblanadi. Ta'lim-tarbiya jarayonida bu uyg'unlikni ta'minlash orqali yoshlar ham milliy ildizlarga sodiq, ham zamonaviy dunyo talablariga mos shaxs sifatida shakllanadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi masalasi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarbdir. Globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bugungi kunda turli madaniyatlar va qadriyatlar o'zaro ta'sirga kirishmoqda. Bu esa shaxs kamolotiga ijobiy imkoniyatlar bilan birga, muayyan muammolarni ham keltirib chiqarmoqda.

Yoshlar ongida qadriyatlar tizimini to'g'ri shakllantirish eng muhim vazifalardan biridir. Chunki aynan shu davrda insonning dunyoqarashi, hayotiy pozitsiyasi va ijtimoiy faolligi shakllanadi. Agar bu jarayonda milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasida muvozanat ta'minlanmasa, shaxs rivojida bir tomonlama qarashlar yuzaga kelishi mumkin.

Ayrim hollarda global madaniyatning kuchli ta'siri natijasida yoshlar orasida milliy qadriyatlarga befarqlik kuzatilishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, milliy o'zlikni anglash jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, faqat an'anaviy qadriyatlarga yopishib olish ham zamonaviy taraqqiyotdan ortda qolishga sabab bo'lishi mumkin. Demak, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, eng maqbul yo'l — bu ikki yo'nalishning uyg'unligini ta'minlashdir.

Ta'lim tizimi bu borada markaziy o'rin tutadi. Zamonaviy ta'lim nafaqat bilim berishi, balki tarbiyaviy funksiyani ham samarali bajarishi zarur. Dars jarayonlarida milliy meros, tarix, til va madaniyat bilan birga, inson huquqlari, demokratiya va bag'rikenglik kabi umuminsoniy qadriyatlar ham chuqur

o'rgatilishi lozim.

Oila instituti esa bu jarayonning asosiy tayanchi hisoblanadi. Oilada shakllangan qadriyatlar insonning butun hayoti davomida uning xulq-atvori va qarorlariga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, otanalarning tarbiyadagi mas'uliyati nihoyatda katta.

Bundan tashqari, zamonaviy axborot texnologiyalari, internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri ham muhokamada alohida e'tirof etildi. Ular yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish bilan birga, noto'g'ri axborotlar orqali salbiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin. Shu bois axborot madaniyatini rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish muhim vazifalardan biridir.

Yana bir muhim jihat shundaki, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlikni mustahkamlaydi. Turli qarashlarga ega insonlar o'rtasida o'zaro hurmat va tushunish muhitini yaratadi. Bu esa jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni tasdiqlaydiki, shaxs kamolotini ta'minlashda qadriyatlar uyg'unligi strategik ahamiyatga ega. Shu bois bu yo'nalishda uzluksiz ta'lim, samarali tarbiya va ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar shuni tasdiqlaydiki, qadriyatlarga asoslangan ta'lim tizimi yoshlarning ijtimoiy faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlovchi va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalaydi. Bu esa jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi shaxs kamolotining nazariy va amaliy asosini tashkil etadi hamda zamonaviy ta'lim tizimida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

XULOSA

Shaxs kamoloti jarayoni milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu ikki qadriyat tizimi bir-birini to'ldiruvchi omillar sifatida shaxsning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy qadriyatlar shaxsda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira, vatanparvarlik va ma'naviy barqarorlikni shakllantirsa, umuminsoniy qadriyatlar uning dunyoqarashini kengaytirib, bag'rikenglik, insonparvarlik va global jamiyatga moslashuvchanlikni ta'minlaydi. Shu bois, bu ikki yo'nalishning uyg'unligi barkamol shaxsni tarbiyalashning asosiy sharti hisoblanadi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi shaxs kamolotining muhim va ajralmas omilidir. Ushbu uyg'unlik insonni nafaqat o'z milliy ildizlariga sodiq, balki zamonaviy dunyo talablariga mos, keng dunyoqarashga ega shaxs sifatida shakllantiradi. Milliy qadriyatlar shaxsda vatanparvarlik, ma'naviy poklik, an'analarga hurmat va o'zlikni anglashni rivojlantirsa, umuminsoniy qadriyatlar esa inson huquqlariga hurmat, bag'rikenglik, adolat va tinchlik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Ularning o'zaro uyg'unligi esa barkamol, ijtimoiy faol va mas'uliyatli shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi. Umuminsoniy qadriyatlar inson huquqlari, erkinlik, adolat, bag'rikenglik va tinchlik kabi umumiy insoniy fazilatlarni rivojlantiradi. Bu ikki turdagi qadriyatlarning uyg'unligi esa shaxsning har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol bo'lib kamol topishini ta'minlaydi.

Ta'lim tizimi, oila va jamiyatning boshqa ijtimoiy institutlari ushbu jarayonda hal qiluvchi o'rin egallaydi. Ayniqsa, yoshlarda mustahkam qadriyatlar tizimini shakllantirish, ularni turli g'oyaviy va axborot tahdidlaridan himoya qilish bugungi kunning dolzarb vazifasidir. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalarining rivojlanishi shaxs kamolotiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq bu jarayonda axborotdan oqilona foydalanish, tanqidiy fikrlash va ma'naviy immunitetni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash strategik ahamiyatga ega bo'lib, u nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi. Shu bois, kelajak avlodni tarbiyalashda ushbu uyg'unlikni mustahkamlashga qaratilgan izchil va samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida qadriyatlarga asoslangan yondashuvni kuchaytirish yosh avlodni mustaqil fikrlaydigan, mas'uliyatli va yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – B. 45–52.
2. Yusupov E. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2010. – B. 67–74.
3. Jo'rayev Q. Tarbiya nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – B. 88–95.
4. Yo'ldoshev B. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – B. 54–60.
5. Egamberdiyeva N. Tarbiya texnologiyalari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – B. 72–79.
6. Vohidov R. Ma'naviyat va qadriyatlar falsafasi. – Toshkent: Universitet, 2016. – B. 101–108.
7. Xoliqova D. Innovatsion pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – B. 33–40.